

Jak próbowano złamać ludzi „Solidarności” i pozbawić Polaków marzeń o wolności? Stan wojenny (1981-1983)

Czas i miejsce realizacji lekcji (zajęć):

2 godziny lekcyjne (90 minut), Izba Pamięci Solidarności - wystaw „Śladami czasu nadziei”

Cele lekcji (zajęć):

Wiedza

Uczeń poznaje i zapamiętuje kluczowe daty: 13 grudnia 1981 r., 16 grudnia 1981 r., 22 lipca 1983 r.
 postacie: Wojciech Jaruzelski, Czesław Kiszczak, Lech Wałęsa, Zbigniew Bujak, Roman Kirsztajn, ks. Jerzy Popiełuszko, Ronald Reagan
 pojęcia: stan wojenny, WRON (Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego), internowanie, strajk okupacyjny, pacyfikacja, sankcje gospodarcze,

Zrozumienie

Uczeń potrafi:

- wyjaśnić przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego w Polsce,
- opisać ograniczenia narzucone obywatelom w okresie stanu wojennego,
- wyjaśnić znaczenie oporu społecznego, w tym roli Kościoła

Umiejętności

Uczeń potrafi:

- wyszukiwać oraz analizować źródła historyczne (teksty, zdjęcia, nagrania) dotyczące stanu wojennego,
- dokonać krytycznej oceny reakcji społecznej na wprowadzenie stanu wojennego,
- uczestniczyć w symulacji procesu, stosując argumentację historyczną.

Metody:

- analiza materiałów źródłowych (teksty, zdjęcia, nagrania),
- dyskusja
- symulacja procesu
- praca indywidualna i grupowa

Środki dydaktyczne:

- karty pracy z pytaniami do źródeł historycznych
- dokumenty przedstawiające ogłoszenie stanu wojennego, materiały z archiwów.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie (5 minut) — Przedstawienie celu zajęć oraz wyjaśnienie dlaczego odbywają się w Izbie Pamięci Solidarności w Opolu. Krótka informacja na temat samej IPS.

Izba Pamięci Solidarności w Opolu to nowoczesna, multimedialna ekspozycja poświęcona historii opolskiej „Solidarności” oraz wydarzeniom lat 80. XX wieku. Mieści się w Centrum Dialogu Obywatelskiego przy ul. Damrota 1.

Wystawa zatytułowana „Śladami czasu nadziei” prezentuje ludzi, wydarzenia i fakty związane z ruchem „Solidarności” na Opolszczyźnie. Ekspozycja obejmuje prezentacje graficzno-fotograficzne, pamiątki w gablotach oraz interaktywne ekrany dotykowe, umożliwiające zwiedzającym głębsze poznanie historii.

Inicjatorem powstania Izby był śp. Roman Kirstein, przewodniczący MKZ Opole NSZZ „Solidarność” i zasłużony obywatel Opola. Dzięki jego zaangażowaniu udało się zgromadzić liczne materiały i pamiątki od mieszkańców regionu, którzy uczestniczyli w tamtych wydarzeniach.

Izba Pamięci Solidarności jest dostępna dla zwiedzających w każdy pierwszy czwartek miesiąca w godzinach 14:00–18:00. Grupy zorganizowane proszone są o wcześniejsze zgłoszenie chęci odwiedzenia wystawy drogą mailową na adres: wystawa.pamieci@um.opole.pl.

W czerwcu 2024 roku Izba obchodziła piątą rocznicę swojego istnienia, organizując z tej okazji szereg wydarzeń upamiętniających pierwsze częściowo wolne wybory parlamentarne oraz działalność „Solidarności” w regionie.

Izba Pamięci Solidarności stanowi ważne miejsce na mapie Opola, umożliwiając mieszkańcom i turystom poznanie historii ruchu „Solidarności” oraz refleksję nad drogą Polski do wolności.

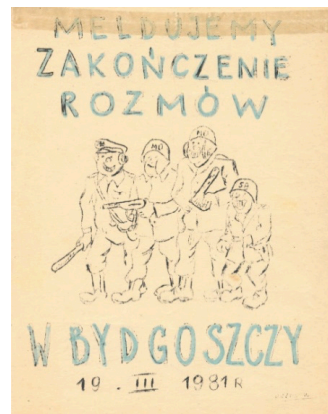
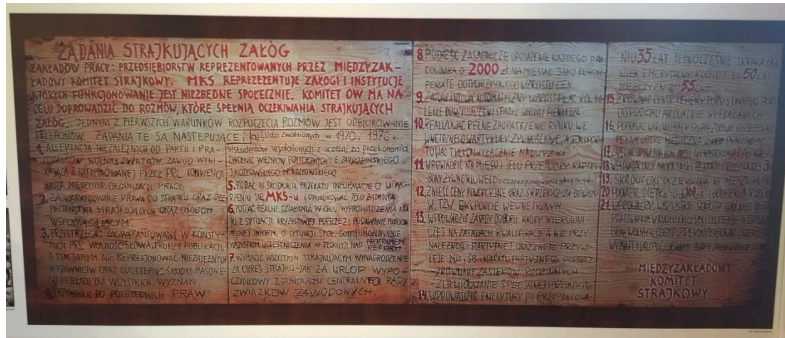

W dalszej części nauczyciel (prowadzący) pyta uczniów o wiedzę na temat wydarzeń, które doprowadziły do wprowadzenia stanu wojennego, oraz o rolę „Solidarności”. Zaznacza, że stan wojenny to czas dużych ograniczeń praw obywatelskich i represji wobec opozycji.

2. Schyłek epoki Gierka i narodziny opozycji (15 minut)

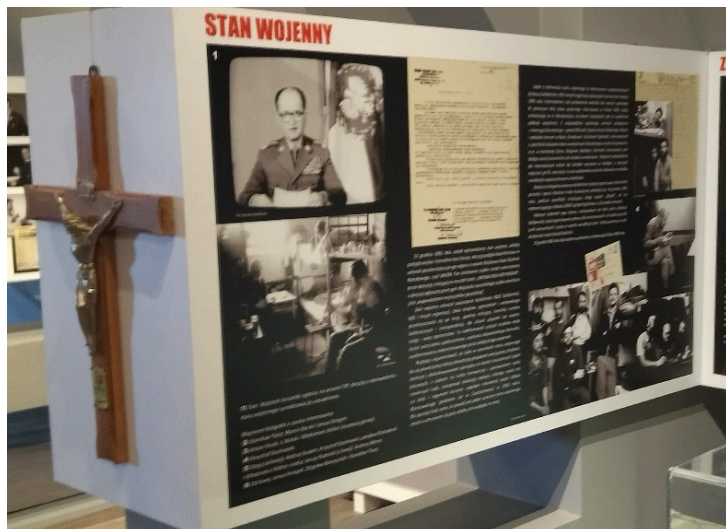
Uczniowie analizują sytuację w Polsce na początku lat 80. W tym celu wykorzystują plansze w pierwszej części wystawy „Śladami czasu nadziei”. Po zapoznaniu się z nimi nauczyciel pyta uczniów, co działo się w Polsce w okresie od lipca-sierpnia 1980 r. do 13 grudnia 1981 r.

Materiały z wystawy do analizy:

W dalszej części nauczyciel (prowadzący) wyjaśnia okoliczności wprowadzenia stanu wojennego oraz wyjaśnia, jakie argumenty podawali przedstawiciele władzy (stabilizacja, ochrona przed „zagrożeniem wewnętrznym”), a jakie rzeczywiste motywacje miały znaczenie (utrzymanie władzy).

Następnie uczniowie analizują plansze poświęcone wprowadzeniu stanu wojennego ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji na Śląsku Opolskim.

Szczególną uwagę uczniów należy zwrócić na graficzne przedstawienie wprowadzenia stanu wojennego, które zostało przedstawione na jednej ze ścian filarów podtrzymujących strop budynku. Uczniowie proszeni są o zinterpretowanie tego bardzo charakterystycznego i wymownego rysunku. Materiał obok.

Na zakończenie tej części uczniowie proszeni są o „podniesienie słuchawki telefonu”, a następnie wyjaśnienie, jaki miał cel komunikat, który w telefonie mieli okazję usłyszeć. A także zastanowienie się, jak tego typu ograniczenia mogły wpływać na życie ludzi i czy współcześnie, w celu podniesienia ogólnego poziomu bezpieczeństwa (np. przed zamachami terrorystycznymi), byłoby w stanie, takie ograniczenia zaakceptować.

3. Reakcja społeczeństwa — protesty i opór (10 minut)

Uczniowie pracują z materiałami dotyczącymi reakcji społeczeństwa na stan wojenny. Wyszukują informacji na temat wydarzeń w kopalni „Wujek” oraz konspiracyjnych form działalności „Solidarności”. Na podstawie materiałów dostępnych na wystawie oraz informacji, które znajdą w Internecie przygotowują krótkie wypowiedzi na temat form oporu społecznego.

4. Międzynarodowa reakcja na stan wojenny (5 minut)

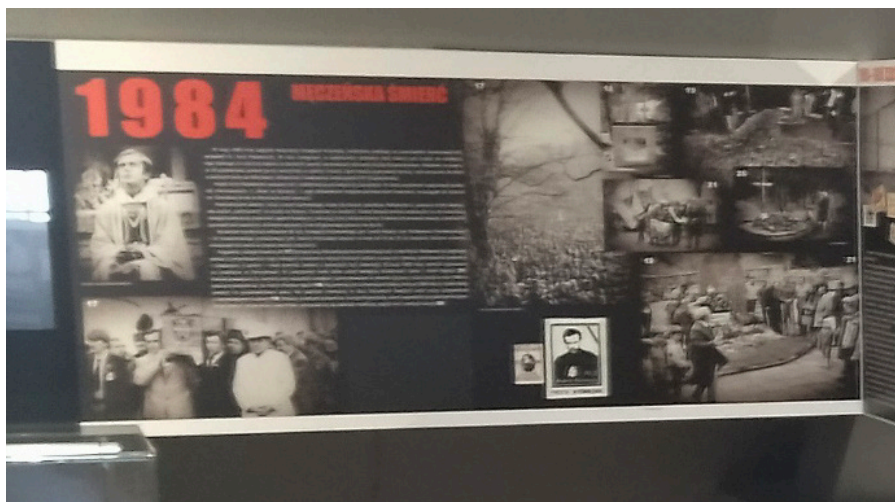
Nauczyciel (prowadzący) informuje uczniów o reakcjach międzynarodowych, w tym sankcjach gospodarczych nałożonych na Polskę, ze szczególnym docenieniem roli prezydenta USA Ronalda Reagana, a także wsparciu Radia Wolna Europa.

W dalszej części nauczyciel (prowadzący) pyta uczniów o to, jakie znaczenie mogło mieć międzynarodowe wsparcie dla „Solidarności” i jej członków oraz sympatyków.

Uczniowie udziela odpowiedzi wedle własnych przemyśleń.

5. Rola Kościoła katolickiego i ks. Jerzego Popiełuszki (10 minut)

Nauczyciel (prowadzący) prosi uczniów o odszukanie na wystawie planszy przedstawiającej rolę jaką odegrał Kościół katolicki w okresie stanu wojennego. Uczniowie proszeni są o zwrócenie szczególnej uwagi na działalność księdza Jerzego Popiełuszki, w tym odszukanie informacji na temat form wspierania przez kapłana oporu wobec reżimu komunistycznego.

6. „Solidarność” Śląska Opolskiego w obliczu stanu wojennego (15 minut)

Korzystając z informacji zamieszczonych na planszach/tablicach wystawy „Śladami czasu nadziei” uczniowie proszeni są o odszukanie informacji, które pozwolą im na udzielenie odpowiedzi na następujące pytania oraz rozwinąć zagadnienia:

- Jaki przebieg miał stan wojenny na terenie Śląska Opolskiego?

Proszę odszukać na wystawie tablicę z listą osób internowanych ze Śląska Opolskiego za działalność opozycyjną w okresie stanu wojennego, a następnie wyszukać w gablotach i na tablicach więcej informacji biograficznych na jej temat.

Jaka postać została uwieczniona na fotografii? Jaką rolę odegrała ta postać w historii „Solidarności”, ze szczególnym uwzględnieniem działalności na Śląsku Opolskim?

Odpowiedź:

Roman Kirstein (1943 - 2019) — działacz opozycji demokratycznej, aktywny uczestnik ruchu „Solidarności” w latach PRL. Po ukończeniu Technikum Samochodowego w Jelczu pracował jako robotnik w różnych zakładach, m.in. w Opolskim Przedsiębiorstwie Robót Instalacyjno-Inżynieryjnych. W sierpniu 1980 roku wziął udział w proteście w swoim miejscu pracy, a we wrześniu tego roku wstąpił do „Solidarności”. Pełnił funkcję przewodniczącego Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego „Solidarności” w Opolu i wiceprzewodniczącego zarządu Regionu Śląsk Opolski, był również delegatem na I Krajowy Zjazd Delegatów w Gdańsku. Po wprowadzeniu stanu wojennego 12 grudnia 1981 roku został zatrzymany i internowany, a po zwolnieniu musiał się ukrywać. Ponownie internowany w grudniu 1982 roku, został zwolniony po hospitalizacji. W latach 80. kontynuował działalność opozycyjną, zakładając drugoobiegowe czasopismo „Solidarność Narodowa” oraz Bank Pomocy Bezrobotnym. W 1986 roku dołączył do Tymczasowej Rady Regionalnej „Solidarności” Śląska Opolskiego, wspierając działania opozycyjne w regionie. Po 1989 roku Kirstein kontynuował działalność społeczną i gospodarczą, zakładając własny Zakład Hydrauliki Siłowej Hydroed. Jego wkład w walkę o wolność oraz rozwój polskiej przedsiębiorczości został doceniony odznaczeniami, m.in. Krzyżem Wolności i Solidarności (2012) oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (2014)..

7. Symulacja procesu członków Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego (20 minut)

Na zakończenie uczniowie biorą udział w symulacji procesu członków Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego, która wprowadziła w Polsce stan wojenny. Wśród uczniów wyznaczony zostaje oskarżyciel, obrońca, świadkowie oraz sędzia. Uczniowie przygotowują argumenty na obronę lub oskarżenie członków WRON, odwołując się do wydarzeń historycznych oraz sytuacji społeczno-politycznej.

- **Grupa obrońców** (maksymalnie 3 osoby) może argumentować, że stan wojenny był „mniejszym złem”, które zapobiegło sowieckiej interwencji.
- **Grupa oskarżycieli** (maksymalnie 3 osoby) może wskazywać na represje wobec opozycji oraz naruszenia praw człowieka.

Po zakończeniu procesu uczniowie przysłuchujący się procesowi „przechodząc” na stronę obrońców lub oskarżycieli, decydują o uniewinnieniu lub skazaniu członków Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego z gen. Wojciechem Jaruzelskim na czele.

6. Podsumowanie (10 minut)

Nauczyciel prosi o wylosowanie, z przygotowanych przed zajęciami kart, jednego z poniższych zagadnień (pytań problemowych). A następnie zastanowienie się nad odpowiedzią i po 2-3 minutach udzielenie na forum grupy odpowiedzi. Propozycje pytań:

A. Porównaj oficjalne uzasadnienia wprowadzenia stanu wojennego z reakcją społeczeństwa na tę decyzję.

Przykładowa odpowiedź:

Oficjalne uzasadnienia, takie jak stabilizacja państwa i ochrona przed „zagrożeniem wewnętrznym”, były sprzeczne z rzeczywistymi reakcjami społeczeństwa, które odczuwało represje jako pogwałcenie wolności. Społeczeństwo odpowiedziało strajkami i protestami, co pokazuje, że nie podzielało argumentacji władzy.

B. Zastanów się, jak wyglądałoby życie codzienne, gdyby stan wojenny został wprowadzony współcześnie. Jakie różnice i podobieństwa widzisz?

Przykładowa odpowiedź:

Obecnie ograniczenie wolności byłoby trudniejsze ze względu na dostęp do informacji i wsparcie międzynarodowe. Media społecznościowe mogłyby być wykorzystane do organizacji protestów, ale jednocześnie represje byłyby mniej widoczne i bardziej subtelne, np. przez kontrolę Internetu.

C. Oceń znaczenie wsparcia międzynarodowego dla „Solidarności” w okresie stanu wojennego i porównaj to ze współczesnym wsparciem dla ruchów opozycyjnych w różnych krajach.

Przykładowa odpowiedź:

Wsparcie, takie jak sankcje USA i Europa Zachodnia, wzmacniało morale „Solidarności” i osłabiało PRL gospodarczo. Obecnie międzynarodowe wsparcie jest bardziej zorganizowane, często ma formę funduszy, technologii lub platform społecznych, które umożliwiają kontynuację oporu.

D. Analizując sylwetkę księdza Jerzego Popiełuszki, zastanów się, jak jego działalność wpływała na opór społeczny. Jakie cechy jego działalności mogłyby inspirować współczesne ruchy społeczne?

Przykładowa odpowiedź:

Działalność Popiełuszki inspirowała swoim pokojowym charakterem i siłą moralną, skupiając się na odwadze i jedności. Współcześnie jego podejście mogłoby inspirować do prowadzenia oporu bez przemocy i podkreślania wartości etycznych jako fundamentu walki o wolność.